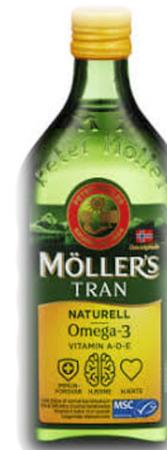

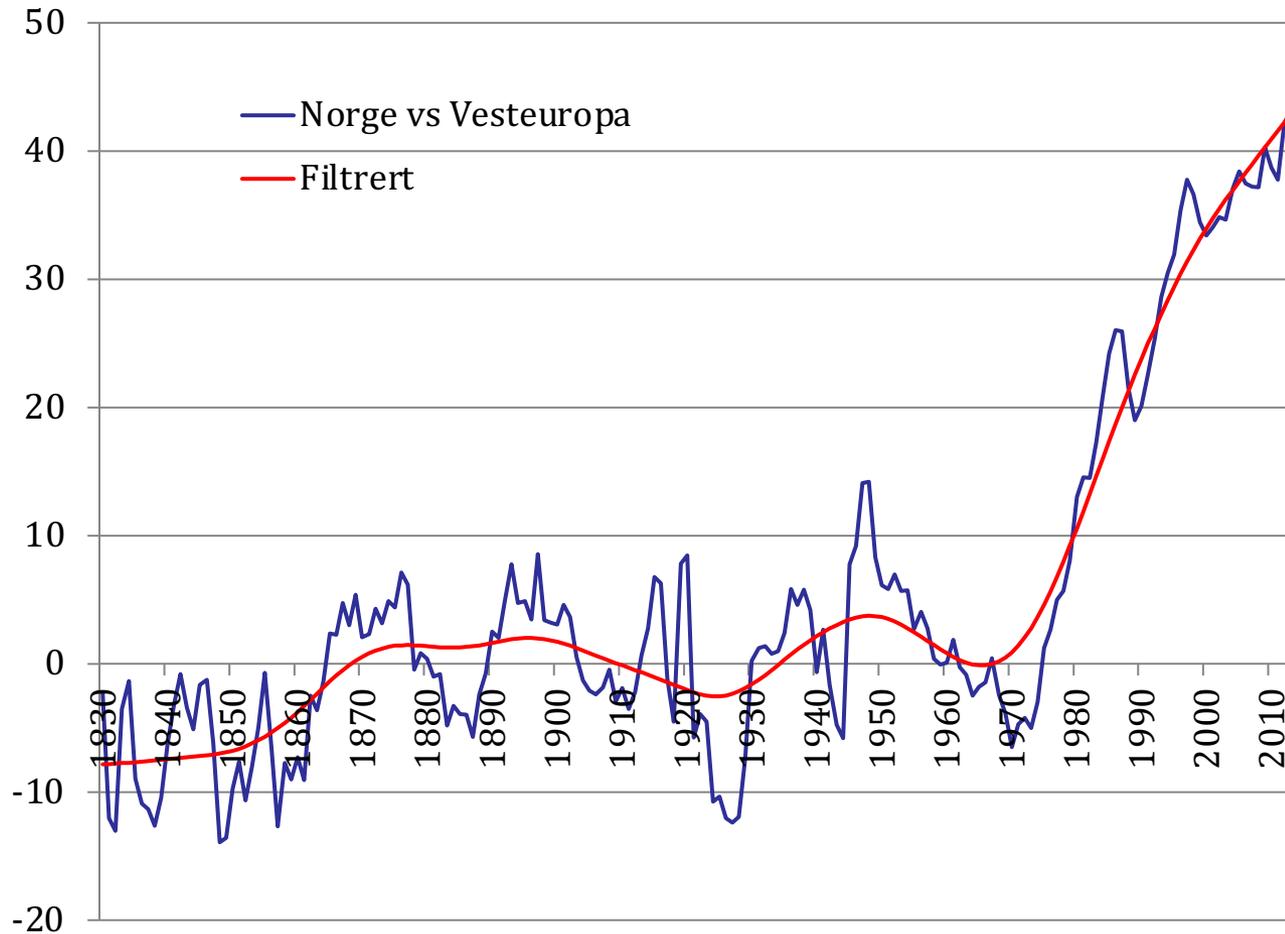
Haugianernes betydning for norsk samfunns- og næringsutvikling på 1800-tallet: hva vi kan lære

Ola H Grytten
Professor Dr Oecon

NHH

Norsk historisk velstand vs Vest-Europa

Hans Nielsen Hauge

03.04.1771 – 29.03.1824

- Fra Rolvsøy, Østfold
- Numer fem av ti barn
- Åndelig gjennombrudd i 1796
- To måneder etterpå:
 - Forfatter
 - Leder av vekkellesbevegelse – Norges første folkebevegelse
- Vandret for å forkynne i størstedelen av Norge
 - Hovedsakelig i 1797-1804
- Ble ansett som oppvigler
 - Av presteskabet
 - Av konseliet i København
- Tilbrakte ni år i fengsel
 - 1804-1811 lengste periode uten dom
- Forfattet 34 (40) skrifter
- Grunnla minst 30 industriforetak
 - Hovedsakelig i 1801-1804

Hans Nielsen Hauge

1771-1824

Bakgrunn

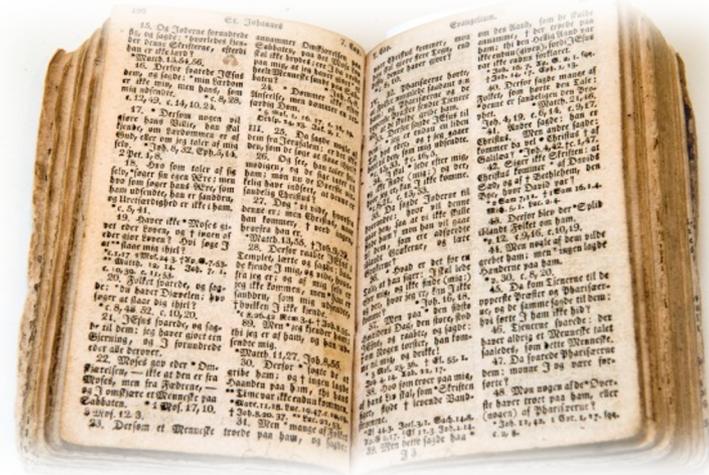
- Kom fra from leserfamilie
 - Oppbyggelig litteratur
 - Pontoppidans forklaring til Luthers katekisme
 - Annen oppbyggelig litteratur
 - Påvirket av dansk-tysk luthersk pietisme
 - Impulser fra britisk puritanisme og metodisme (ny-puritanisme)
 - Samfunnslitteratur
 - Økonomi og næringsliv
 - Gografi
 - Historie
- Var middels velstående norske bønder
- Vokste opp i Østfold, som var den tids norske industrielle sentrum

Hauges program ifølge Minde

- Kristning
- Næringsvirksomhetsutvikling
- Fattigdomsbekjempelse
- Likebehandling
 - Inkl likestilling
- Opplysning
- Politisk – indirekte
 - Demokratisering
 - Rettsstat
- Reformator på alle disse feltene

Spredt portefølje

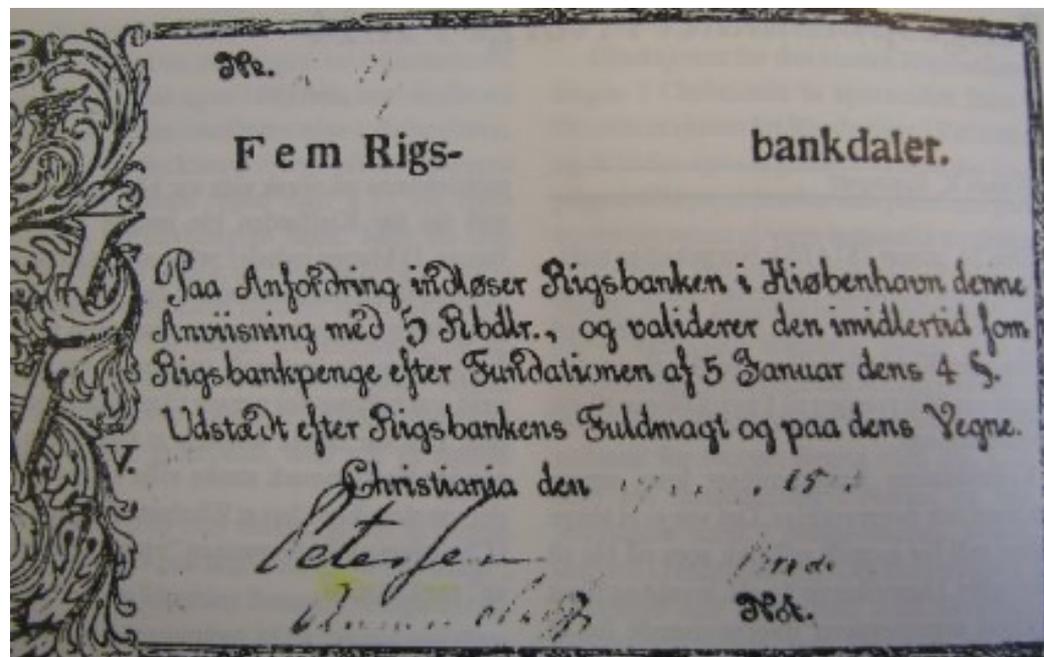
Table 1. Portfolio of Hauge’s engagement

Source: Breistein (1953, pp. 104-159), Rødal and Kiplesund (2009, pp. 18-44).

Agriculture, forestry and fisheries	Manufacturing, crafts and construction	Services	Political	Religious	Welfare and education
• Agriculture • Cattle breeding • Forestry • Fisheries • Fish processing	• Manufacturing • Innovation • Shipyard • Entrepreneurship • Publishing • Distilleries • Mining • Brick making	• Trade • Property • Ship owner • Shipping services • Investment • Banking • Journalism • Editorial work	• Political influence • Popular movement • Electorate enlightenment	• Preaching • Reformation • Authorship • Editorial • Revivalist	• Popular enlightenment • Social reformism • Teaching • Labor welfare • Business education • Schooling • Technical enlightenment • Business enlightenment

Pengetrykking i selvstendige Norge

- Hauge stiftet sammen med Lars Kløsterud, Hans Simonsen Brødre-Aas og Haagen Pedersen Aas Eker Papirfabrik i 1801.
- Da Norge trengte egne pengesedler i 1814 ble de trykket av denne hauginerbedriften pga høy kvalitet.
- Her er et eksempel på en Fem Rigs-bankdaler trykket på Eker Papirfabrik.

Hauges motivasjon

8

*“At vi skal betænke vore Gjerninger
og arbeide i Verden paa det som er
fornødent til vort Legemes Ophold,
Næstens Gavn og Guds Ære at
befordre, det forbydes ikke, men
befales, at vi i vor Sveed skal æde vort
Brød ... og hvo som ikke vil arbeide,
skal heller ikke æde.”*

Forhørsprotokoll
1805.

NHH

Inspirasjon

- Inspirasjon for samfunnsreformasjon var hentet fra Bibelen
- Også inspirasjon fra kontinentale pietister, britiske puritanere og ny-puritanere
- “Programmet” var en konsekvens av ønsket om kristning av Norge
- Reiste til Bergen i 1799 for å tale Guds Ord og studere tyske herrnhutisk kjøpmannskap
- Reiste deretter til Danmark for å trykke bøker og studere danske pietistiske industrialister
- Inspirert av britiske puritanere, ny-puritanere og kvekere for samfunnsendring
- Var avgjort lutheraner
- Nevnes i internasjonal forskningslitteratur som en norsk John Wesley
- Avgjørende for hans virke: Løste handelsbrev i Bergen i 1801

Hauge om arbeids- givers ansvar

10

*“naar han ikke giver sine
Underhavende opriktig Løn
eller fornøden Føde og Klæde
i Tide ... er Dennem for en
Tyv at rægne.”*

Hauge 1804

Forhold til myndighetene

- Arrestert ti ganger
- Lengst 1804-1811 uten lov og dom
- Fikk pause fra arrest for å lære nordmenn saltutvunning
- Tiltalt for økonomisk utroskap og oppvigleri
- Førte 300-600 vitner
- Til slutt dømt for brudd på konventikkelpakat
- Benådet da Norge ble selvstendig rike
- Leste og skrev i arrest
- Helsen ødelagt
- Var sterkt redusert etter arrestasjonen

Haugianere - Hans Nielsen Hauges etterkommere

Foregangsmenn (og kvinner) innen:

- Bedriftsetablering
- Arbeidervelferd
- Demokrati
- Rettsstat
- Sosiale velferdsordninger
- Likestilling
- Likelønn
- Kultur
- Politikk og samfunnsliv
- Folkeopplysning
- Utdanning
- Norsk gren av en internasjonal puritansk bevegelse

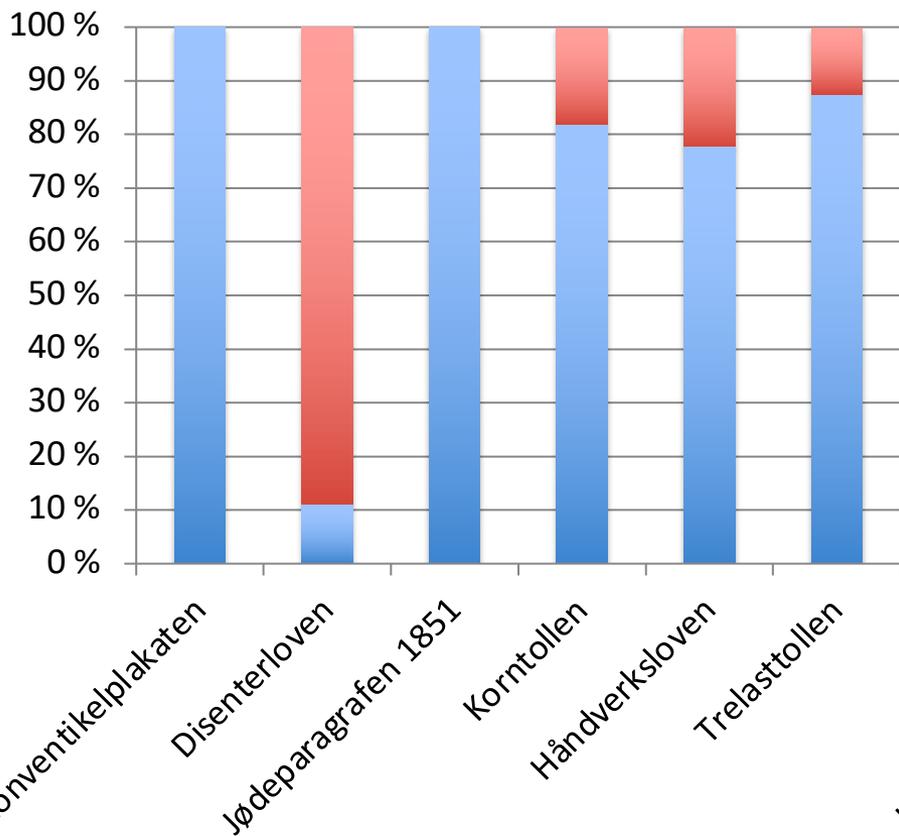
Hva er en haugianer?

- En som er tydelig inspirert av Hauges tanker og ideer, åndelige og materielle

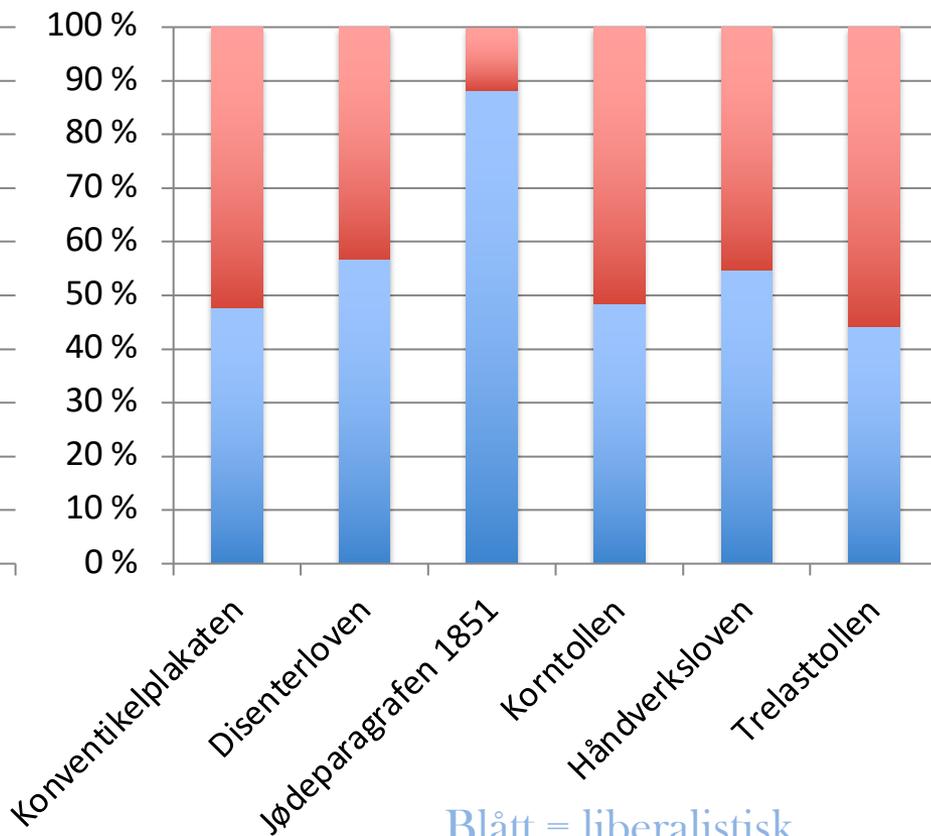
Hva stemte haugianerne på Stortinget?

Haugianerne

Andre

Blått = liberalistisk

Rødt = proteksjonistisk

Kjennetegn for Haugianske bedrifter i 220 år

- 1 Evident Christian motivation
- 2 Modesty
- 3 Family business
- 4 Closeness to employees
- 5 Community responsibility
- 6 Broad engagement for society
- 7 Entrepreneurship and innovation
- 8 Diversified portfolio
- 9 Continuity
- 10 Stewardship

Haugianske entreprenører

Ole Andreas Devold (1827-1892), Ålesund

- Stiftet O. A. Devold senest i 1849-1853
- Pioner innen trikotasje og tekstil
- Basert på datidens ypperste teknologi
- Et av de første firmaer i Europa med telefonlinje
- Et av de første firmaer i verden med hydroelektrisitet og glødelampe
- Pioner innen produktutvikling innen ullprodukter
- Innovativ innen fiskerinæringen
- Nyskapingen har holdt seg til i dag

Ole Andreas Devold
1827-1892

Haugianske entreprenører

- Peter Möller (1793-1869)
 - Født på Røros
 - Apotekerlærling fra 1809 i Kristiansund
 - Studerte farmasi etter stipend fra HNH fra 1819
 - Gjenoppbygde Svaneapoteket (Christiania) til et av Nordens fremste fra 1830
 - Grunnla Lilleborg 1830 (såpekokeri)
 - Fremstilte medisintan 1851-1853
 - Tranproduksjon på Sunnmøre og Lofoten fra 1854, senere også Kristiansund
 - Kommunestyremedlem Christiania 1837-1864

Haugianske entreprenører

Svend Foyn

- Skipper
- Eksportør og importør
- Selfangstentreprenør
- Skipsarkitekt
- Oppfinner
- Hvalfangstentreprenør
 - Granatharpun
 - Dampdreven hvalfangstskute
- Industriell hvalfangsts grunnlegger
- Reder
- Arbeidervelferdsmann
- Mesen
- Misjonsmann
- Skolemann

Haugianske entreprenører

Jens Ekornes

- Begynte med madrassfjærer og kurvmøbler
- Grunnla Ekornes i 1934
- Pioner innen produkt og produksjonsutvikling
- En av Ekornes/Sykkylvens viktigste samfunnsbyggere
- Blant Nordens største og mest lønnsomme møbelprodusenter

Mindor Hjellegjerde

- Grunnla, sammen med brødre Hjellegjerde
- Viktig innen produktutvikling og samfunnsbygging

Haugianske entreprenører

NHH

Per Sævik 1940-

- Fisker fra Herøy på Sunnmøre fra han var 14 år
- Fiskeskipper 1964-1980
- Fiskebåtreder 1966-1979
- Offshorereder fra 1981 - Havila
- Fergereder – Fjord1
- Verftseier – Havyard
- Hurtigruteeier
- President i Fiskebåtredernes forbund
- President i Rederiforbundet
- Ordfører i Herøy KrF
- Stortingsrepresentant KrF 1981-1989 (vara) 1989-1993 (fast)
- Misjonsmann – Indre og ytremisjon
- Skolegrunnlegger – Møre barne og ungdomsskole, Herøy 2004
- Folkeopplyser – Foredrag, seminar og kusvirksomhet
- Lekpredikant – Indremisjonen og Den evangelisk lutherske frikirke
- Mesen – Misjon, kultur, helse- og sosial, lokalt, skole- og utdanning

Haugianske entreprenører

Inge Halstensen 1945-

- Haugianerforetak grunnlagt av Ole Halstensen i 1897 i Bekkjarvik i Austevoll, Sunnhordland
- Begynte som fisker da han var 14 år
- Fiskeskipper Fiskebåtreder – 4 havgående båter
- Lektor
- Folkeopplyser – Seminar, forelesninger og konferanser
- President i Fiskebåtredernes forbund
- Eiendomsutvikler
- Kjøpesentereier
- Mesen
- Lekpredikant
- Lokalpolitiker

Likhet

- Hauge hadde kvinnelige ledere og forkynnere i sin bevegelse
- Kvinners andel av menns lønn
 - 1830: 38.6% - 52.4%
 - 1850: 39.2% - 53.1%
 - 1870: 43.9% - 56.3%
 - 1900: 47.8% - 60.5%
 - 2016: 88,0% - 94,3%
- Kvalitetsforskjell arbeiderboliger og direktørboliger 1900:
 - 5-10% - 25-50%

Randi Solem
1775-1859

Konklusjoner

- Hauge en av våre største samfunnsreformatorer
- Tok inspirasjon fra Bibelen, dansk-tysk pietisme og særlig Pontoppidan
- Tok også inspirasjon fra britiske puritanere og metodister (ny-puritanere) innen næringsvirksomhet, misjonsvirksomhet og sosialt og politisk ansvar
- Haugianerne representerte landets første varige folkebevegelse
- Haugianerne erobret kirken og samfunnet nedenfra
- Allsidig reformbevegelse
- Haugianismen en undervurderte bevegelse vi kan lære av i dag